

Dopad klimatické krize na pohyb obyvatelstva
Shrnutí politiky

Dopad klimatické krize na pohyb obyvatelstva

Shrnutí politiky

Autor textu: ActionAid Hellas

Tento dokument vznikl za finanční podpory Evropské Unie. Za obsah tohoto dokumentu odpovídá výlučně Diakonie ČCE a za žádných okolností jej nelze považovat za názor Evropské Unie.

Dokument je publikován v rámci projektu „SDGs and Migration – Multipliers and Journalists Addressing Decision Makers and Citizens in the EU“, který realizujeme díky programu Evropské unie pro vzdělávání a osvětu (Development Education and Awareness Raising – DEAR).

Vydala: **Diakonie ČCE – Středisko humanitární a rozvojové spolupráce, 2022**

Grafický design: **BOOM s.r.o.**

Překlad: **Mánes překlady a tlumočení**

Vydání první, 2022

Tento projekt je financován
z prostředků Evropské unie.

Do projektu SDGs and Migration, řízeného Diakonií ČCE, jsou zapojeny následující organizace: Global Call to Action Against Poverty (Belgie), Bulgarian Platform for International Development (Bulharsko), Federazione Organismi Cristiani Servizio Internazionale Volontario (Itálie), ActionAid Hellas (Řecko), Ambrela (Slovensko), Povod (Slovinsko).

1. Úvod

Je skutečností, že lidstvo v současnosti čelí nebývalému stavu klimatické krize, který přináší krátkodobé i dlouhodobé důsledky pro všechny společnosti. Klimatická krize postihuje většinu zranitelnějších populací a nepříznivě dopadá na jejich každodenní život i na jejich vyhlídky do budoucna. Změna klimatu prohlubuje stávající nerovnosti a chudobu v důsledku extrémních výkyvů podnebí, jako jsou záplavy, sucha či požáry, i vlivem globálního oteplování, které vyvolává zhoršení úrody a zvyšuje náklady zemědělců. Navzdory dlouhodobým snahám o zmírnění nejsou tyto nerovnosti ničím novým. Jejich klíčové příčiny, které spočívají v nerovnoměrném rozdělení globálního bohatství a v zachovávaní výsad pro mocné na úkor zranitelnějších jedinců, se účinně neřeší. Jedním z nejzávažnějších důsledků klimatické krize jsou přesuny obyvatel buď ve vnitrozemí několika zemí (tzv. vnitřní vysídlení osob), nebo mezi různými státy, které nabývají nových podob a nastávají z několika nových příčin. Lze očekávat, že tento vývoj bude v následujících letech ještě výraznější. Je zcela nezbytné, aby byla přijata okamžitá opatření k omezení globálního oteplování a aby se bohatší země začaly spravedlivě podílet na tomto mimořádně důležitém úsilí.

Pařížská dohoda o změně klimatu z roku 2015 i cíle udržitelného rozvoje přijaté v témže roce se pokusily stanovit konkrétní cíle tohoto globálního úkolu a poskytnout zemím nástroje a prostředky pro spolupráci na jeho okamžitém řešení. Navzdory přijatým závazkům však již v roce 2019 celosvětově vzrostla průměrná teplota o 1,1 °C v porovnání s její úrovní před průmyslovou revolucí, a vydala se tak zcela opačným směrem, než jak bylo ujednáno v roce 2015 prostřednictvím společného závazku stabilizovat oteplování pod úrovní 2 °C.¹ Za naprostou prioritu bylo prohlášeno okamžité snížení emisí skleníkových plynů, ale zavádění opatření souvisejících s tímto cílem představuje mimořádně náročný úkol, který vyžaduje kompletní transformaci současného modelu výroby a spotřeby směrem ke klimatické neutralitě.

Pozitivní je skutečnost, že se do značné míry prosadil koncept klimatické spravedlnosti, jenž dokládá argument o nepoměrné zátěži, kterou nesou méně rozvinuté státy z hlediska důsledků i nákladů ve srovnání se zeměmi bohatšími a mocnějšími. Mechanismy a nástroje, jakými je například přijímání moderních právních předpisů o náležité péči² a financování ochrany klimatu³, si kladou za cíl přijetí aktivního závazku a zvýšené odpovědnosti ze strany mocensky silnějších zemí.

¹ ActionAid - Klimatická akční síť – jižní Asie (CANSA) (2020). *Climate Migrants Pushed to the Brink (Klimatičtí migranti zatlačeni na okraj srázu)*.

² OECD (2019). Fórum o ekologickém financování a investování – Zpráva ze zasedání – Podpora zveřejňování rizik souvisejících se změnou klimatu a náležité péče v oblasti klimatických změn, 29. října 2019, dostupné na: <https://www.oecd.org/cgfi/forum/Disclosure-and-Due-diligence-for-Climate-related-Risks-background-session-note-CGFI-Forum-2019.pdf>.

³ Další informace o Zeleném klimatickém fondu naleznete na: <https://www.greenclimate.fund/>.

Prozatím jsme však spíše svědky zaostávání v plnění cílů dohodnutých mezinárodním společenstvím, nebo dokonce úplné neschopnosti plnit tyto cíle, a jak běží čas, jsou miliony lidí na celém světě nuceny opouštět své domovy a hledat bezpečné útočiště jinde. V této souvislosti vyvstávají nejrůznější otázky, na které neznáme odpovědi: 1) Co bude s klimatickými uprchlíky dál? 2) Je osobám vysídleným v důsledku klimatických změn zajištěna adekvátní sociální péče? 3) Jaké podpory se dostává ohroženým osobám a komunitám v oblasti snižování rizik a nebezpečí, kterým budou čelit v budoucnu? 4) Je v místech, kam klimatičtí migranti míří, zajištěn přístup k základním službám a právům, jako je vzdělání, strava či ubytování, a jsou zde zajištěny všeobecné podmínky osobní bezpečnosti? 5) Mají zasažené komunity – obzvláště ženy – přístup ke kvalitním zdravotnickým a hygienickým službám v nově se utvářejících podmínkách formovaných klimatickou změnou? 6) Dostává se postiženým komunitám podpory k zotavení z dopadů klimatické krize?

Následující shrnutí politiky představuje některé z klíčových bodů debaty o klimatické migraci a formuluje politická doporučení k plnění závazků mezinárodního společenství a Evropské unie.

2. Zprávy z terénu: odhady týkající se celosvětové klimatické migrace

Podle nejnovější zprávy Mezivládního panelu pro změnu klimatu (IPCC) o „**Změně klimatu, dezertifikaci, degradaci půdy, udržitelném hospodaření s půdou, zajišťování potravin a tocích skleníkových plynů v suchozemských ekosystémech**“⁴ směřuje naše planeta ke globálnímu zvýšení průměrné teploty vysoko nad hranici 2 °C oproti úrovni před průmyslovou revolucí. Lze očekávat, že se faktory související s klimatickou krizí představující vážná rizika pro společnost, zejména v oblasti zdraví, zajištění potravin, vody a bezpečnosti, budou dále zhoršovat. Podle téže zprávy může změna klimatu zintenzivnit přesuny obyvatel, a to jak v rámci jednotlivých zemí, tak na mezinárodní úrovni. Zpráva zároveň varuje, že intenzivnější výkyvy podnebí a další obdobné jevy mohou vést k dalšímu vysídlování, přerušení potravinových řetězců, ohrožení sociálních jistot a prohlubování stresových situací vedoucích ke konfliktům. Obzvláště závažným problémem je i duševní zdraví zasažených populací. Lze totiž očekávat, že postižení budou v důsledku vysídlení, ztráty každodenního běžného života i majetku trpět stresem a traumaty. V řeci čísel realizované studie odhadují nárůst počtu environmentálních a klimatických uprchlíků v řádu od 25 milionů až po jednu miliardu, pokud se degradace životního prostředí a s ní související jevy nebudou řešit okamžitě.⁵

⁴ IPCC (2021). Zvláštní zpráva o změně klimatu, dezertifikaci, degradaci půdy, udržitelném hospodaření s půdou, zajišťování potravin a tocích skleníkových plynů v suchozemských ekosystémech je dostupná na: <https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2019/11/SRCCL-Full-Report-Compiled-191128.pdf>.

⁵ IDMC (2020). Globální zpráva o vnitřním vysídlování je dostupná na: <https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/2020-IDMC-GRID.pdf>.

Některé oblasti v jihovýchodní Asii, jako je Afghánistán, Pákistán či Bangladéš, jsou typickými příklady, které ilustrují souvislost mezi klimatickou krizí a migrací.⁶ I přes obrovské rozdíly v národních a geografických kontextech uprchlíků potvrzují zkušenosti přímých aktérů skutečnost, že v otázce přesunů obyvatel v důsledku klimatických změn existuje více podobností než rozdílů. Politická situace v mnoha těchto zemích ztěžuje přijetí opatření, která jsou pro řešení klimatické krize zcela klíčová. A tak k nucenému přesídlování obyvatel, ať už v rámci jedné země nebo mezi různými státy, přispívá řada důvodů. Zároveň kombinace těchto faktorů dále zvyšuje zranitelnost uvažovaných skupin obyvatelstva. Právě proto je k ochraně práv klimatických migrantů nezbytné vypracovat podpůrný rámec a společné mezinárodní standardy.

3. Pandemie onemocnění COVID-19 a klimatická migrace

V kontextu pandemie onemocnění COVID-19 se protnulý oblasti řízení ekologických krizí, veřejného zdraví a migrace. Společným jmenovatelem těchto problematik se stalo posílení hraničních kontrol či přímé uzavření hranic. V praxi to znamenalo, že velké množství lidí ohrožených klimatickou krizí a hledajících bezpečné útočiště narazilo na restriktce z důvodu ochrany veřejného zdraví, které často v podtextu skrývaly snahu o etablování rasistické či xenofobní rétoriky a politiky směřující k vyloučení populací migrantů a uprchlíků. Komplexnost problematiky klimatické migrace se ve veřejné sféře nediskutovala tak moc, jak by si zasloužila vzhledem k její naléhavosti v důsledku pokračující degradace životního prostředí. Termín „krize“ používaný v souvislosti s pandemií, migrací i environmentálními problémy se nakonec u veřejnosti „opotreboval“. V řadě společností se navíc projevila faktická neschopnost zvládat souběžně tyto krize vyžadující finanční i lidské zdroje a know-how pro jejich řízení. Společným charakteristickým rysem výše zmiňovaných problémů, který je výrazně odlišuje od jiných individuálních situací známých z minulosti, je jejich rozsah. Žádný z nich se totiž netýká pouze jedné země, ale celého světa. V důsledku toho došlo ke zcela novému protnutí osobního a kolektivního přístupu, který zohledňoval jiné chápání a řízení vnějšího prostředí.

4. Závěry

V příštích letech lze očekávat výrazný růst klimatické migrace, což si vyžádá přijetí komplexních řešení na mezinárodní úrovni a koordinaci mezi státy, mezinárodními organizacemi i místními společnostmi, které se na řízení problémů podobného rozsahu a významu v minulosti nepodílely. Mezinárodní společenství jako celek ale i jednotlivé státy si musí uvědomit a shodnout se na skutečnosti, že na klimatickou krizi neexistuje jiná odpověď nežli klimatická spravedlnost, převzetí odpovědnosti ze strany mocnějších zemí a výraznější podpora ohrožených skupin na všech úrovních. Cílem je, aby ohrožené populace byly schopny opět chopit životy do svých rukou a aby přispívaly k budování odolných a inkluzivních společností, které budou chápat, že lokální problémy mají potenciálně globální charakter a že by jejich řešení mělo být výsledkem společného úsilí.

⁶ ActionAid – Klimatická akční síť – jižní Asie (CANSA) (2020). **Climate Change Drives Migration in Conflict – Ridden Afghanistan (Klimatická změna pohání migraci v důsledku národních konfliktů – zmítaný Afghánistán).**

5. Doporučení

Klimatickou migraci je třeba regulovat a řešit na národní, regionální a mezinárodní úrovni. Konkrétně:

Na národní úrovni:

- Jednotlivé státy musí přijmout strategie ke zvýšení odolnosti místní společnosti s ohledem na zeměpisná specifika a socioekonomickou geografii, jejich politické a ekonomické pozadí tak, aby byly schopny čelit nadcházejícím krizím.
- Jednotlivé státy musí přijmout politiky a opatření k zajištění dostupnosti základních práv a sociální péče klimatickým migrantům.
- Jednotlivé státy musí přijmout politiky i praktiky, které se zakládají na rovnosti, zásadách nediskriminace a inkluze, a zároveň musí zohlednit genderové aspekty daných problematik.
- Jednotlivé státy by měly přijmout legislativu o náležité péči upravující odpovědnost velkých průmyslových odvětví a korporací a v souvislosti s těmito předpisy zavést vhodné monitorovací a kontrolní mechanismy.

Na regionální úrovni:

- Regionální orgány a organizace občanské společnosti musí spolupracovat na vypracování společných politik a na mimořádné události musí reagovat v souladu s mezinárodními standardy v oblasti lidských práv. Pro efektivní implementaci tohoto doporučení je zásadní podpora informovanosti s pomocí mezinárodních sítí.

Na mezinárodní úrovni:

- Vyspělé státy musí podporovat rozvojové státy prostřednictvím Zeleného klimatického fondu.
- Vyspělé státy by měly urychleně přijmout ambicióznější cíle v oblasti snižování globálního oteplování a okamžitě by měly přistoupit k přechodu od využívání fosilních paliv k alternativním zdrojům energie.
- Státy musí generovat další zdroje na adaptaci a rychlou reakci pro případy, kdy dochází ke ztrátám a škodám, a to prostřednictvím dvoustranných dohod o financování, humanitární pomoci a dalších dostupných zdrojů financování.
- Mezinárodní organizace by měly podporovat jednotlivé země a poskytovat jim nezbytné know-how a měly by účinně reagovat na nově vznikající potřeby a skutečnosti.
- Jednotlivé státy i mezinárodní organizace musí aktualizovat institucionální a právní rámec pro uprchlíky a migranty, který by klimatickou migraci integroval jako otázku vyžadující okamžitou regulaci, a současně musí zajistit volný přístup klimatických migrantů a uprchlíků k příslušným právům.
- Jednotlivé státy i mezinárodní organizace musí klimatickým migrantům a uprchlíkům garantovat legální a bezpečné migrační trasy.

Diakonie
Českokobratrské církve evangelické

act:onaid

Diakonie ČCE
Středisko humanitární a rozvojové spolupráce
Belgická 374/22, 12000 Praha 2

www.diakoniespolu.cz

Dopad klimatické krize na pohyb obyvatelstva

Shrnutí politiky

Autor textu: **ActionAid Hellas**

Vydala: **Diakonie ČCE – Středisko humanitární a rozvojové spolupráce, 2022**

Grafický design: **BOOM s.r.o.**

Překlad: **Mánes překlady a tlumočení**

Vydání první, 2022

978-80-908138-8-5 (online; pdf)

Tento projekt je financován
z prostředků Evropské unie.

Tento dokument vznikl za finanční podpory Evropské Unie. Za obsah tohoto dokumentu odpovídá výlučně Diakonie ČCE a za žádných okolností jej nelze považovat za názor Evropské Unie.

Dokument je publikován v rámci projektu „SDGs and Migration – Multipliers and Journalists Addressing Decision Makers and Citizens in the EU“, který realizujeme díky programu Evropské unie pro vzdělávání a osvětu (Development Education and Awareness Raising – DEAR).